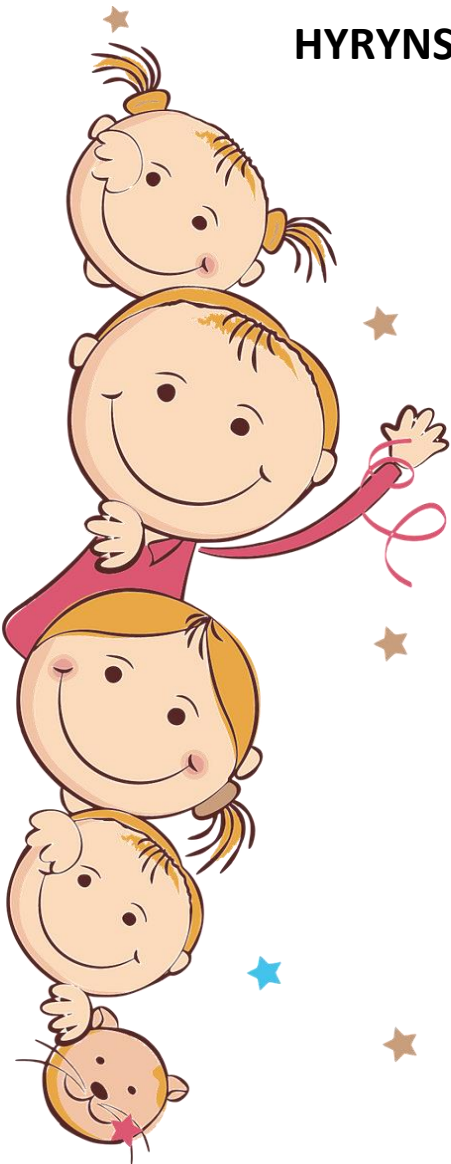

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2022 JA HYRYNSALMEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Sivistyslautakunta 13.6.2022 § xx

Hyrynsalmen kunta

Sisällys

1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	6
1.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	6
1.2	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
1.4	Paikallisesti päätettävät asiat	10
1.5	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	11
2.	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	16
2.4	Arvoperusta	17
	Lapsuuden itseisarvo	17
	Ihmisenä kasvaminen	17
	Lapsen oikeudet	17
	Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus	18
	Perheiden monimuotoisuus	18
	Terveellinen ja kestävä elämäntapa	18
2.5	Oppimiskäsitys	18
2.6	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	19
2.7	Laaja-alainen osaaminen	19
	Ajattelu ja oppiminen	20
	Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	20
	Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	21
	Monilukutaito	21
	Digitaalinen osaaminen	21
	Osallistuminen ja vaikuttaminen	22
2.8	Paikallisesti päätettävät asiat	22
2.9	Varhaiskasvatuksen järjestäminen Hyrynsalmella	23
	Siirtymäkäytänteet	23
	Arvoperusta	24
	Hyrynsalmen varhaiskasvatuksen henkilöstön arvot	25
	Oppimiskäsitys	25
	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	26
	Laaja-alainen osaaminen	27

Ajattelu ja oppiminen	27
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	28
Monilukutaito ja digitaalinen osaaminen	28
Osallistuminen ja vaikuttaminen	29
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	31
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	32
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	32
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	33
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	34
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	34
Yhteistyö eri tahojen kanssa	35
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	36
3.5 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Hyrynsalmella	36
3.6 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	38
Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	40
Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy, puuttuminen ja toimenpiteiden toteutumisen seuraaminen ...	41
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	43
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	43
4.2 Pedagoginen dokumentointi	44
4.3 Monipuoliset työtavat	44
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	45
4.5 Oppimisen alueet	46
Kielten rikas maailma	46
Ilmaisun monet muodot	48
Minä ja meidän yhteisömme	49
Tutkin ja toimin ympäristössäni	50
Kasvan, liikun ja kehityn	51
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	52
Kaksikielinen varhaiskasvatus	53
Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus	54
Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus	54

Kielipesä	55
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	55
4.8 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Hyrynsalmella	55
5. Lapsen tuki	60
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	60
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	60
5.2 Yhteistyö tuen aikana	61
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	62
Monialainen yhteistyö.....	62
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	62
Yleinen tuki.....	63
Tehostettu tuki	63
Erityinen tuki	64
Tuen muodot.....	64
5.4 Lapsen tuen arviointi	65
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	65
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	67
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	68
5.8 Lapsen tuki Hyrynsalmella	69
Yhteistyö tuen aikana	71
Pidennetty oppivelvollisuus	75
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	79
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	79
6.2 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Hyrynsalmella....	80
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	80
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	80
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	81
7.3 Toiminnan arviointi ja kehittäminen Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa	81

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 2 §

6 Varhaiskasvatuslaki 21 §

laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisveloite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvartaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹²

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

7 Varhaiskasvatuslaki 1 §

8 Varhaiskasvatuslaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/207) 12 § (1292/2013)

10 laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Suositus

12 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.¹³

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatus-suunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

13 Varhaiskasvatuslaki 8 §

14 Varhaiskasvatuslaki 24 §

15 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

16 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

17 Varhaiskasvatuslaki 23 §

18 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- Lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- Lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- Lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- Mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- Lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- Suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- Tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuina tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotoisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatustilain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- Varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- Tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta

²⁹ Varhaiskasvatustilain 22 §

³⁰ Varhaiskasvatustilain 20 §

³¹ Varhaiskasvatustilain 15 e §

1.5 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Hyrnsalmen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä. Sivistyslautakunta hyväksyy sen ja sitä tarkistetaan tarvittaessa vuosittain. Varhaiskasvatussuunnitelma koskee Hyrnsalmen kunnan varhaiskasvatussyksiköitä ja on osa sivistyspalveluiden toimintaa. Järjestämisestä vastaa kunta ja varhaiskasvatusta järjestetään neljässä eri ryhmäperhepäiväkodissa siihen asti, kunnes koko varhaiskasvatustoiminta siirtyy vuoropäiväkotiin syksyllä 2022.

Hyrnsalmen varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa kunnan verkkosivuilla.

Hyrnsalmen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja varhaiskasvatukseen ja se on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys.

Hyrnsalmen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon paikalliset erityispiirteet ja lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa oleville lapsille, lasten huoltajille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle tehdyn varhaiskasvatuksen arvopohjakyselyn sekä huoltajille tehdyn asiakastytyväisyyskyselyn vastauksia/tuloksia on hyödynnetty varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen osaaminen, vahvuuksia, kiinnostuksen kohteita, yksilöllisiä tarpeita sekä kehittymisen, oppimisen ja hyvinvoinnin tavoitteita ja tuen tarpeita sekä tukitoimia. Lisäksi siihen kirjataan tuen toteutuminen, vaikuttavuus ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta ja tuen tarpeista.

Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea sekä tukeen liittyvien hallintopäätösten laatimisen prosessi Hyrnsalmella käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta sekä vaikuttavuutta arvioidaan ja suunnitelmaa päivitetään aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla opitaan tuntemaan lasta paremmin ja löydetään erilaisia tapoja ohjata ja tukea lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatussuunnitelma on työväline. Se ohjaa ja tukee kasvattajan pedagogista toimintaa ja se auttaa henkilöstöä etsimään toimintamalleja, joiden avulla lapsen yksilöllisyys ja tarpeet voidaan huomioida.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on myös toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Kunnan varhaiskasvatuksessa on käytössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja esiintyvää tarvetta vastaavasti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴. Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat

32 Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

33 Varhaiskasvatuslaki 1 §

34 Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵¹, sosiaalihuoltolakea⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakea⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

35 Varhaiskasvatustalake 5 § 2 momentti

36 Varhaiskasvatustalake 52 §

37 Varhaiskasvatustalake 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

38 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

39 Hallintolake (434/2003)

40 Lake viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

41 Suomen perustuslake (731/1999) 6 §

42 Yhdenvertaisuuslake (1325/2014)

43 Lake naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

44 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

45 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

46 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

47 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

48 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

49 Varhaiskasvatustalake 15 a §

50 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

51 Varhaiskasvatustalake 15 a §

52 Sosiaalihuoltolake (1301/2014)

53 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu lake (380/1987)

54 Lake kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

55 Terveydenhuoltolake (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen

60 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

61 Varhaiskasvatuslaki 25 §

62 Varhaiskasvatuslaki 75 §

63 Varhaiskasvatuslaki 10 §

64 Varhaiskasvatuslaki 7 §

65 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

66 Varhaiskasvatuslaki 1 §

67 Varhaiskasvatuslaki 1 §

68 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

69 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatustalaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustalain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

70 Varhaiskasvatustalaki 25 §

71 Varhaiskasvatustalaki 2, 25 ja 35 §

72 Varhaiskasvatustalaki 1 ja 38 §

73 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

74 Varhaiskasvatustalaki 38 §

75 Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

76 Varhaiskasvatustalaki 13 §

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdäksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten

85 Varhaiskasvatustalaki 2 ja 23 §

omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja

yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatustavan mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

2.9 Varhaiskasvatuksen järjestäminen Hyrynsalmella

Hyrynsalmen kunta järjestää varhaiskasvatusta Touhulan, Muksulan, Lumikin ja Naperolan ryhmäperhepäiväkodeissa. Vuorohoitoa järjestetään tarpeen mukaan iltaisin, viikonloppuisin ja öisin Naperolan ryhmäperhepäiväkodissa. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä huomioidaan pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatustoiminta siirtyy vuoropäiväkotiin syksyllä 2022. Lisäksi järjestetään avointa varhaiskasvatustoimintaa Hyrynsalmen kunnan ja ev.lut.seurakunnan yhteistyönä alle kouluikäisten lasten päiväkerhotoimintana. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla. Kunta voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hyrynsalmen kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kaikkeen varhaiskasvatukseen mukaiseen varhaiskasvatukseen riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä tai palvelun tuottajasta, sovelletaan lapsen oikeutta saada tukea. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, tällöin kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Siirtymäkäytännöt

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen lapselle ja vanhemmille järjestetään mahdollisuus tutustua hoitopaikkaan, henkilöstöön ja sen päivittäiseen toimintaan. Tutustumisen yhteydessä lapsen vanhempien kanssa täytetään lapsen perustietolomake, joka sisältää kaikki lasta ja perhettä koskevat perustiedot. Siirtyminen ryhmien välillä tehdään lapselle mahdollisimman eheäksi. Entisen ja uuden ryhmän työntekijät pitävät vanhempien kanssa lapsesta pienen siirtopalaverin. Tässä tiedonsiirtopalaverissa käsitellään lapseen liittyvät perusasiat, jolloin lapsen sujuva siirtyminen ryhmästä toiseen pyritään turvaamaan. Hyrynsalmen esiopetus järjestetään perusopetuksen puolella. Lapsen siirtyessä esiopetukseen varhaiskasvatuksessa täytetään tiedonsiirtolomake yhdessä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Tiedonsiirtopalaverissa on mukana lapsen vanhemmat, varhaiskasvatuksen työntekijä, tarvittaessa lastenneuvolan terveydenhoitaja ja muita varhaisen tuen tiimin työntekijöitä. Lapsi käy tutustumassa esiopetuksen toimintaympäristöön ja tulevaan esiopetuksen opettajaan. Lisäksi esiopetuksen opettaja käy vierailmassa varhaiskasvatusryhmässä keväällä.

Lisäksi hyödynnetään aiemman varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

Arvoperusta

Arvot, joille Hyrynsalmen kunta perustaa toimintansa ovat:

Kuvio 1 Hyrynsalmen kunnan arvoperusta

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksen lasten ja lasten huoltajien arvot

Hyrynsalmelaisten varhaiskasvatuksessa olevien **lasten** mielestä varhaiskasvatuksessa on parasta leikki sekä askartelu ja ulkoilu.

Hyrynsalmella **huoltajien** mielestä lapsen hyvä päivä rakentuu leikistä, kivoista kavereista, ulkoilusta, maistuvasta ja terveellisestä ruoasta, rauhoittumishetkestä, säännöllisestä päivärytmistä, kasvua ja kehitystä tukevasta toiminnasta, turvallisista ja ammattitaitoisista hoitajista, lapsen huomioimisesta ja lapsen tarpeisiin vastaamisesta.

Huoltajat pitävät tärkeänä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa lasten yksilöllisten tarpeiden huomioonottamista, lasten kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista, leikkiä, sosiaalisten taitojen oppimista, monipuolista ja virikkeellistä toimintaa sekä hyvää ja avointa vuorovaikutusta kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Kiusaamistilanteisiin puuttumista pidetään tärkeänä. Lisäksi huoltajat korostavat koulutetun ja ammattitaitoisen henkilökunnan tärkeyttä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Myös lasten ryhmäkokojen säilyminen pienenä ja riittävä henkilöstö koetaan tärkeänä.

Hyrynsalmelaisuus tulisi näkyä varhaiskasvatuksen arjessa huoltajien mielestä siten, että lasten kanssa retkeillään luonnossa kaikkina vuodenaikoina. Luonnosta saadaan myös askartelumateriaaleja ja syksyllä tutustutaan muun muassa erilaisiin marjoihin ja sieniin. Lapsille opetetaan oman kunnan historiaa, tuodaan esille paikkoja ja merkittäviä henkilöitä. Lisäksi tutustutaan hyrynsalmelaisiin yrityksiin ja nähtävyyksiin. Kulttuuriperinteet vahvistavat kotiseudun arvostamista ja Hyrynsalmen kunnan ominaispiirteet huomioidaan. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään Hyrynsalmella olevia tapahtumia ja yhteistyötahoja, jolloin syntyy vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kainuun murre, musiikki ja kirjallisuus tuovat oman lisänsä hyrynsalmelaiseen varhaiskasvatukseen. Isovanhempia voidaan pyytää kertomaan tarinoita ja historiaa kotiseudusta.

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa lasten huoltajat pitävät tärkeinä arvoina lapsen sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja, yksilöllistä huomioimista ja identiteetin vahvistamista, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä

tunnetaitoja ja itseilmaisua. On myös tärkeää, että lapsi saa olla lapsi, eikä häntä verrata muihin. Tutut, turvalliset, ammattitaitoiset aikuiset, ikä- ja kehitystason mukainen, monipuolinen toiminta ja virikkeellinen ympäristö luovat perustan lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Huoltajat korostavat myös toimintaympäristön turvallisuutta niin sisällä kuin ulkona.

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksen henkilöstön arvot

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksen henkilöstön mielestä lapsen hyvä päivä rakentuu selkeästä päivärytmistä, rutiineista, joissa lapsi huomioidaan ja kohdataan tasa-arvoisesti yksilönä. Lapsen perustarpeista- ja hoidosta huolehditaan. Leikille annetaan runsaasti aikaa. Kaverit ovat myös tärkeitä. Lapsen toiveita ja ideoita otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja päivän toiminnoissa. Lapsi saa oppia uusia asioita omaan tahtiinsa. Lisäksi on tärkeää, että toimintaympäristö on turvallinen ja henkilöstö on ammattitaitoista ja empaattista.

Hyrnsalmella laadukas varhaiskasvatustoiminta on varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Toiminta tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista ja siinä painottuu pedagogiikka. Laadukas varhaiskasvatus sisältää monipuolista toimintaa, joka ottaa huomioon lasten iän ja kehityksen sekä tuen tarpeet. Lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti ja kohdataan yksilöllisesti. Lapset saavat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Myös vanhempien toiveita huomioidaan. Henkilöstön sensitiivinen vuorovaikutus lasten, työkavereiden kuin myös huoltajien välillä on tärkeää. Laadukasta varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa toimivissa tiloissa ammattitaitoisen henkilöstön kanssa.

Henkilöstön mielestä hyrnsalmelaisuus tulisi näkyä luontoon tehtävissä retkissä, perinteissä ja Kainuun murteessa. Hyrnsalmen nähtävyyksiin ja historiaan tutustuminen on tärkeää.

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksen henkilöstö pitää tärkeinä arvoina yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja, yksilöllistä huomioimista ja identiteetin vahvistamista sekä toisen kunnioittamista.

Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Positiivisen palautteen avulla lapsen myönteinen minäkuva ja itsetunto vahvistuvat. Pyrimme rohkaisemaan lapsen luontaista halua oppia. Lapsi on aktiivinen toimija ja oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja se on kokonaisvaltaista. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Hyrnsalmella korostamme lapsen osallisuutta sekä leikin merkitystä oppimisessa, sillä se motivoi ja tuottaa iloa. Tärkeänä päämääränä nähdään se, että lapsen päivästä muodostuu eheä kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus.

Hyrnsalmelainen lapsi saa ilmaista oman mielipiteensä ja tehdä valintoja omaan toimintaansa liittyen vaikuttaen näin oppimiskokemuksiinsa. Lapsi saa olla innokas, utelias ja kiinnostunut erilaisista asioista ja ilmiöistä sekä kokeilla ja etsiä ratkaisuja erilaisiin tilanteisiin. Lapsi saa toimia omana itsenään osana yhteisöä ja hänen tunteensa otetaan huomioon. Lapsen mahdollisiin tuen tarpeisiin vastataan nopeasti.

Hyrnsalmelainen varhaiskasvattaja tukee ja kannustaa lapsia omatoimisuuteen ja valintojen tekemiseen päivittäin. Hän suunnittelee toimintaa siten, että lapsella on mahdollisuus suunnitella omaa toimintaansa, tehdä valintoja ja kokeiluja, kehittää ongelmanratkaisutaitojaan sekä luovuuttaan.

Oppimisympäristön rakentamisessa varhaiskasvattajan tehtävänä on luoda oppimisympäristö, joka kehittää lapsen leikkiä, rikastuttaa mielikuvitusta ja antaa uusia oppimiskokemuksia sekä edistää erilaisten taitojen oppimista. Varhaiskasvattaja muodostaa lapsiryhmästä erilaisia pienryhmiä ja havainnoi lapsia tunteakseen heidän tunteensa ja tarpeensa paremmin. Tiivis kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa on varhaiskasvattajan tärkeä työkalu.

Hyrnsalmelainen varhaiskasvatusympäristö innostaa ja rohkaisee monipuoliseen toimintaan, aktiivisuuteen ja oppimisen iloon. Se on turvallinen ja kannustava, jolloin lapsi voi ilmaista mielipiteitään ja erilaisia tunteitaan sekä oppii sietämään pettymyksiä ja ilmaisemaan niiden aiheuttamia tunteita. Varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa lapsen omatoimisuuden ja itsenäisyyden lisääntymisen.

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

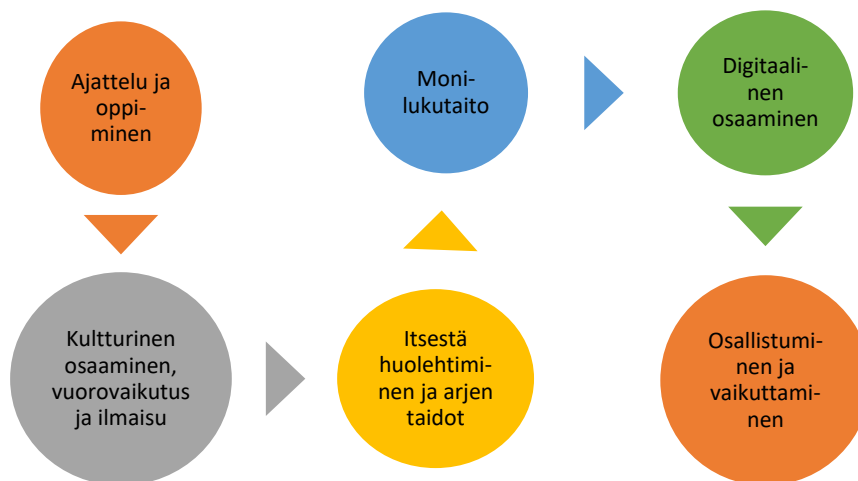
Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa henkilöstö muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön, jonka toiminta perustuu ammatilliseen osaamiseen ja sen taustalla oleviin arvoihin ja periaatteisiin. Kasvattajalta edellytetään sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Oman työn kehittäminen, dokumentointi ja arviointi auttavat kasvattajaa toimimaan muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Kasvattaja saa tukea toiminnalleen pedagogisista keskusteluista, tiimipalavereista ja suunnittelupäivistä, joissa toimintaa voidaan miettiä yhdessä toisten kasvattajien kanssa. Hyvän oppimisen ja oppimisasenteen perustan luovat hyvät ihmissuhteet. Ilmapiiirillä ja aikuisen asenteella pyritään luomaan ja säilyttämään lasten oppimisen iloa: kannustamalla, kuuntelemalla ja yhdessä tekemällä. Lasta arvostetaan ja oppimista autetaan eri keinoin. Varhaiskasvatuksessa luodaan myönteiset asenteet oppimiselle. Oppimisen iloa vahvistetaan tuomalla lapsen vahvuuksia esille sekä antamalla hänelle mahdollisuuksia tutkia häntä kiinnostavia asioita. Oppimisen ilo on oivaltamista, siinä on sopivasti haastetta ja se antaa hyvän olon tunnetta. Oppimisen ilo on ennakkoluulottomuutta, elämyksiä ja leikkiä. Oppimisen ilo mahdollistaa myös epäonnistumisen turvallisesti.

Perustan hyvälle hoidolle luovat henkilökunnan empaattisuus sekä ammattitaitoisuus. Jokainen lapsi kohdataan arvostetusti yksilönä omine tarpeineen ja ajatuksineen. Henkilökunta on herkkä lapsen viesteille. Läheisyys ja läsnäolo kuuluvat jokaiseen päivään. Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa toimintaa ohjaavat positiivisen pedagogiikan ja ratkaisukeskeisen toimintatavan periaatteet. Positiivisessa pedagogiikassa lasten luontevahvuuksien tunnistaminen ja esiin nostaminen on tärkeää. Lapsia autetaan tunnistamaan ja käyttämään omia luontevahvuuksiaan ja tämän myötä koko lapsiryhmän myönteinen tunneilmapiiri kehittyy. Luontevahvuuksista keskustellaan ja niitä käsitellään myös yhteistyössä lasten perheiden kanssa, jolloin tuetaan perheiden myönteistä tunneilmapiiriä. Ratkaisukeskeiseen toimintatapaan kuuluu myönteinen tapa kohdata haasteita ja pulmatilanteita. Haasteet ja pulmat ovat taitojen oppimista vähitellen ja luovien ratkaisujen käyttöä. Haasteellisissa tilanteissa kiinnitetään huomio siihen mitä osataan, pidetään yllä toiveikkuutta ja kiinnitetään huomio lapsen vahvuuksiin yhteistyössä lapsen perheen kanssa. Olennaista on lapsen kehuminen, kiittäminen ja kannustaminen, sekä onnistumisista iloitseminen yhdessä.

Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa tulevaisuudessa tarvittaville taidoille. Laaja-alainen osaaminen määritellään muodostuvaksi tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista ja tahdosta ja sen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

Kuvio 2 Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet

Ajattelu ja oppiminen

Hyrnsalmella varhaiskasvatuksen perusta on yhdessä tekeminen vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsi harjoittelee oppimaan oppimisen taitoja. Lapsen minäkuvaa vahvistetaan ja lasta rohkaistaan omaan ajatteluun positiivisella palautteella. Lasta kannustetaan ideoimaan, toteuttamaan ja arvioimaan omaa tekemistä kuvien, saduttamisen, videoinnin ja omien tuotosten kautta. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä. Oikeaoppiseen ohjaamiseen kiinnitetään huomiota. Roolileikeille annetaan tilaa ja aikuisen rooli on rikastuttaa leikkiä. Retkillä päästään käyttämään tutkimista, havainnointia, ihmettelyä sekä mielikuvitusta.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ja tavoitteet, joissa huomioidaan myös kielelliset ja kulttuuriset eroavaisuudet. Lapsi otetaan ryhmän jäseneksi korostamatta tai unohtamatta hänen kulttuurista taustaansa. Kaikkiin ryhmän kulttuureihin ja muihin erilaisiin kulttuureihin, kieliin ja maihin tutustutaan leikkien, laulujen, juhlien, kirjojen ym. kautta. Vanhempien kanssa käytävälle keskustelulle annetaan aikaa sekä pyritään järjestämään kaikille yhteisiä tapahtumia.

Lapsi harjoittelee aikuisen ohjauksessa hyvän vuorovaikutuksen taitoja, kuuntelemaan toisia ja hyväksymään eriävät mielipiteet sekä harjoittelee ongelmatilanteiden selvittelyä rakentavasti. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden

myönteisessä kohtaamisessa. Varhaiskasvatuksessa luodaan myönteisiä ihmissuhteita, harjoitellaan tunnetaitoja ja tapoja sekä erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista. Jokainen lapsi on arvokas ja häntä kohdellaan sen mukaisesti. Itseilmaisua ja kielitietoisuutta tuetaan erilaisten harjoitusmateriaalien, draaman ja satujen avulla.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa pyritään kiireettömään päivärytmiin lasten kanssa, jolloin lapsilla on aikaa tehdä itse. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan tekemään itse ikätaso huomioiden ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan, mutta asioita ei tehdä lapsen puolesta. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Aikuisen tehtävä on tarjota mahdollisuuksia omatoimisuuden oppimiseen. Aikuisen tehtävä on myös luoda turvallinen ilmapiiri, pyrkiä kasvatuksessa hyvään sekä rajoittaa negatiivista käyttäytymistä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Tunteista keskustellaan avoimesti ja niitä nimetään lasten kanssa.

Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja digitaalinen osaaminen

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä. Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Varhaiskasvatuksessa kieltä tehdään näkyväksi kuvilla ja teksteillä sekä nimeämällä paikkoja ja esineitä. Aikuinen lukee lapsille erilaisia kirjoja. Kirjoja on myös esillä ja kirjaston palveluja käytetään. Lasten töitä kuvataan ja niitä arvostetaan. Tiedonhakua eri lähteistä harjoitellaan ja huolehditaan siitä, että digitaalisia välineitä ja palveluja on saatavissa tarkoituksenmukaisesti.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Digitaalisen osaamisen käytänteet Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa

Digitaalinen osaaminen toteutuu varhaiskasvatuksessa aikuisen ja lapsen yhdessä tekemisenä, tekniikkoihin, menetelmiin, tiedonhankintaan ja laitteisiin tutustumisena. Digitaalisia välineitä käytetään myös yhtenä dokumentoinnin keinona. Lapsen osallisuus, ikä- ja kehitystaso sekä mielenkiinnon kohteet huomioidaan digitaalisten välineiden pedagogisessa käytössä. Lasten ja huoltajien kanssa keskustellaan turvallisista ja lapselle sopivista digitaalisten välineiden käyttötavoista.

Pedagoginen dokumentointi ja siinä hyödynnettävä digitaalisuus tukee lapsen itsearviointitaitojen kehittymistä ja tekee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista näkyväksi sekä lapselle että kasvattajalle.

Digitaalinen osaaminen alle 3-vuotiailla

Lapsiryhmän toimintaa ja lapsen osaamisen kehittymistä tuodaan näkyville erilaisin dokumentointikeinoin esimerkiksi valokuvaamalla ja videoimalla.

- Tutustutaan laitteisiin aikuisen kanssa
- Laitteet arjessa aikuisilla vastuullisesti esillä ja käytössä
- Satujen lukeminen digitaalisilla laitteilla
- Musiikin kuuntelu
- Kuvien katselu
- Valokuvaus
- Äänittäminen, sadutus
- Piirtäminen
- Tuetaan orastavaa monilukutaitoa esimerkiksi kuvakorteilla arjen sanoittamisella
- Vanhemmille toiminnan näkyväksi tekemistä dokumentoinnilla (valokuvat)
- Havainnointi ja tutkiminen yhdessä lapsen/lasten kanssa (ääni, kuva, liike, tekstit).
- Kirjat, äänikirjat, interaktiiviset kirjat

Digitaalinen osaaminen 3-5-vuotiailla

3-5-vuotiailla voidaan digitaalista osaamista käyttää jo hieman syvemmin. Lapsen osallisuusmahdollisuudet lisääntyvät ja tulevat luontevimmiksi. Digitaalisuus kulkee luontevasti arjessa ja laitteiston tulee olla helposti saatavilla. Lasten kanssa dokumentoidaan yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän toimintaa esimerkiksi valokuvaamalla, videoimalla ja äänittämällä leikkejä ja tuotoksia.

Edellisen lisäksi

- Erilaisten sovellusten käyttäminen, Oppimispelien käyttö
- Tiedonhaku yhdessä aikuisen kanssa
- Äänikirjat, musiikki, kuvat, sadut
- Opetellaan yhdessä aikuisen kanssa hakemaan tietoa kysymyksiin
- Lasten omat tuotokset esimerkiksi kuvakollaasit, kuvakirjat
- Harjoitellaan kameran käyttöä ja erilaisia pedagogisia sovelluksia/oppimispelejä
- Toiminnalliset QR-kooditehtävät

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lapsen oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Hyrnsälmen varhaiskasvatuksessa jokaista lasta huomioidaan henkilökohtaisesti päivittäin. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen sekä kiitetään oikeasta toiminnasta. Aikuinen ohjaa lapsen toimintaa oikeaan suuntaan. Virheitä ja erehdyksiä saa tulla, sillä niistä oppii. Pettymysten sietoa sekä anteeksipyytämisen ja anteeksiantamisen taitoa opetellaan lapsen kanssa yhdessä. Materiaalit ja välineet ovat lasten saatavilla. Lasten ideoita kuunnellaan toiminnan suunnittelussa. Lapsi saa vaikuttaa ruokamäärän, leikin, leikkipaikan ja kaverin valintaan. Lapsen arvostava kohtaaminen, ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla

lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lapsen käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Lapsi on aktiivinen ja vastuullinen toimija, jonka mielipiteitä arvostetaan.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten

88 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

89 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaisuuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

90 Varhaiskasvatuslaki 10 §

91 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja

92 Varhaiskasvatuslaki 7 §

93 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan

94 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

95 Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

96 Varhaiskasvatustilain 7 §

antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.5 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri Hyrynsalmella

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusiivisiin periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusiivisen johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista seuraavien periaatteiden mukaisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Havainnoimalla lapsia aikuiset saavat tietoa lasten taidoista ja mielenkiinnon kohteista. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Henkilöstö kiinnittää huomiota omaan toimintaansa ja käyttäytymiseensä, sillä he ovat lapsille roolimalleina. He suunnittelevat ja arvioivat toimintaansa säännöllisesti sekä muuttavat toimintaansa tarvittaessa. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä. Henkilöstö osaa hyödyntää ja jakaa vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan. Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Itsearviointia toteutetaan tiimipalaverissa, kehityskeskusteluissa sekä suunnittelupäivissä. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä ensisijaisesti huomioidaan lapsen etu. Myös palautteen antaminen ja vastaanottaminen on osa arkipäivää. Koko henkilökunnan tehtävänä on kiinnittää huomiota tiedonkulkuun ja tiedottamiseen, samoin työyhteisön yhteisten sääntöjen ylläpitoon.

Hyrnsalmella leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa korostetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Aikuinen osallistuu lasten leikkeihin kuhunkin leikkiin sopivalla roolilla ja osaa olla leikkivän aikuisen mallina. Vuorovaikutustaitoja harjoitellaan lasten kanssa ja aikuisen tehtävänä on kiinnittää huomiota omaan vuorovaikutukseensa. Lapsille luodaan ilmapiiri, jossa avoin vuorovaikutus ja aito läsnäolo välittyvät. Leikille annetaan sen tarvitsema tila, aika ja rauha ja sen jatkumiselle luodaan mahdollisuuksia. Lapsiryhmän toimintaan sekä aikuisen ohjaukseen kiinnitetään huomiota, että leikki ja sen eri muodot mahdollistuvat kaikille.

Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

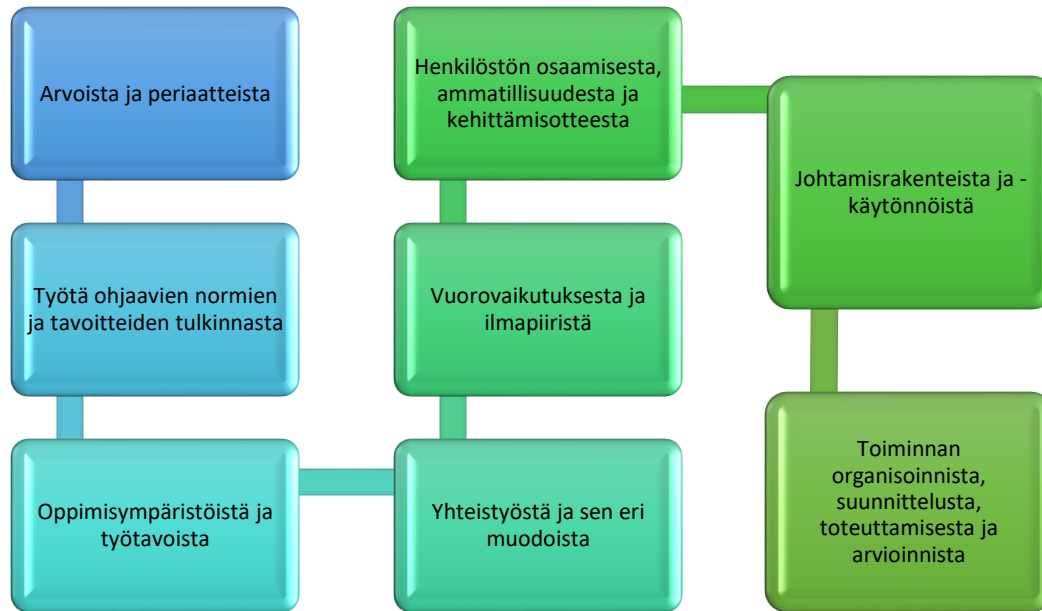
Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa asioista puhutaan luontevasti. Asioiden käsittelyssä otetaan huomioon lasten kehitystaso ja kyky käsitellä erilaisia asioita. Lasten kanssa keskustellen opitaan lasten kiinnostuksen kohteita ja näitä hyödynnetään leikeissä, tuokioilla ja erilaisissa projekteissa. Aikuinen toimii mallina ja esimerkkinä niin asenteillaan kuin käytöksellään sille, miten toiset ihmiset otetaan huomioon, miten toisia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti ja miten toisia ihmisiä kunnioitetaan. Aikuinen takaa kaikille tasavertaisen mahdollisuuden osallistua kaikkeen toimintaan. Tarvittaessa aikuinen puuttuu lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ohjaavasti. Vanhempien toiveita kuunnellaan ja ideoita otetaan vastaan. Vanhempien kanssa keskustellaan aina arkipäivän tuonti- ja hakutilanteissa. Varhaiskasvatustiedon keskustelu pidetään vähintään kerran vuodessa.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa kasvatuksen pohjalla ovat vahvasti kainuulaiset kulttuuriperinteet sekä kieli, jossa korostuu vahva Kainuun murre. Nämä kaikki asiat yhdistyvät varhaiskasvatuksessa ja luovat rikkautta

toiminnallemme. Kieltä opitaan leikin avulla, samoin perushoitotilanteissa. Oppimisen tukena voidaan käyttää kuvia, viittomia, lauluja ja leikkejä. Kieli tehdään näkyväksi ja sitä hyödynnetään jatkuvasti ja suunnitellusti osana kasvatusta, opetusta ja perushoitoa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

Kuvio 3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kokonaisuudet

3.6 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöjen monipuolinen käyttö edistää erilaisten oppijoiden vahvuuksien löytymistä ja tukemista. Kiireetön ja rauhallinen ilmapiiri edistää koko varhaiskasvatusyhteisön hyvinvointia. Ympäristön turvallisuus on kaiken perusta. Oppimisympäristöjä arvioidaan jatkuvasti toiminnassa ja niitä muokataan havaintojen pohjalta yksilöitä, lapsiryhmää ja toimintaa tukeviksi. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on laajentaa ja kehittää lasten oppimisympäristöjä lapsen ikä ja taidot huomioon ottaen.

Fyysinen oppimisympäristö on turvallinen, leikkiin innostava, monipuolinen, mielenkiinnon herättävä, oppimaan haastava sekä joustava. Oppimisympäristö tukee luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjaa fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina päivittäin.

Lasten saatavilla käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet.

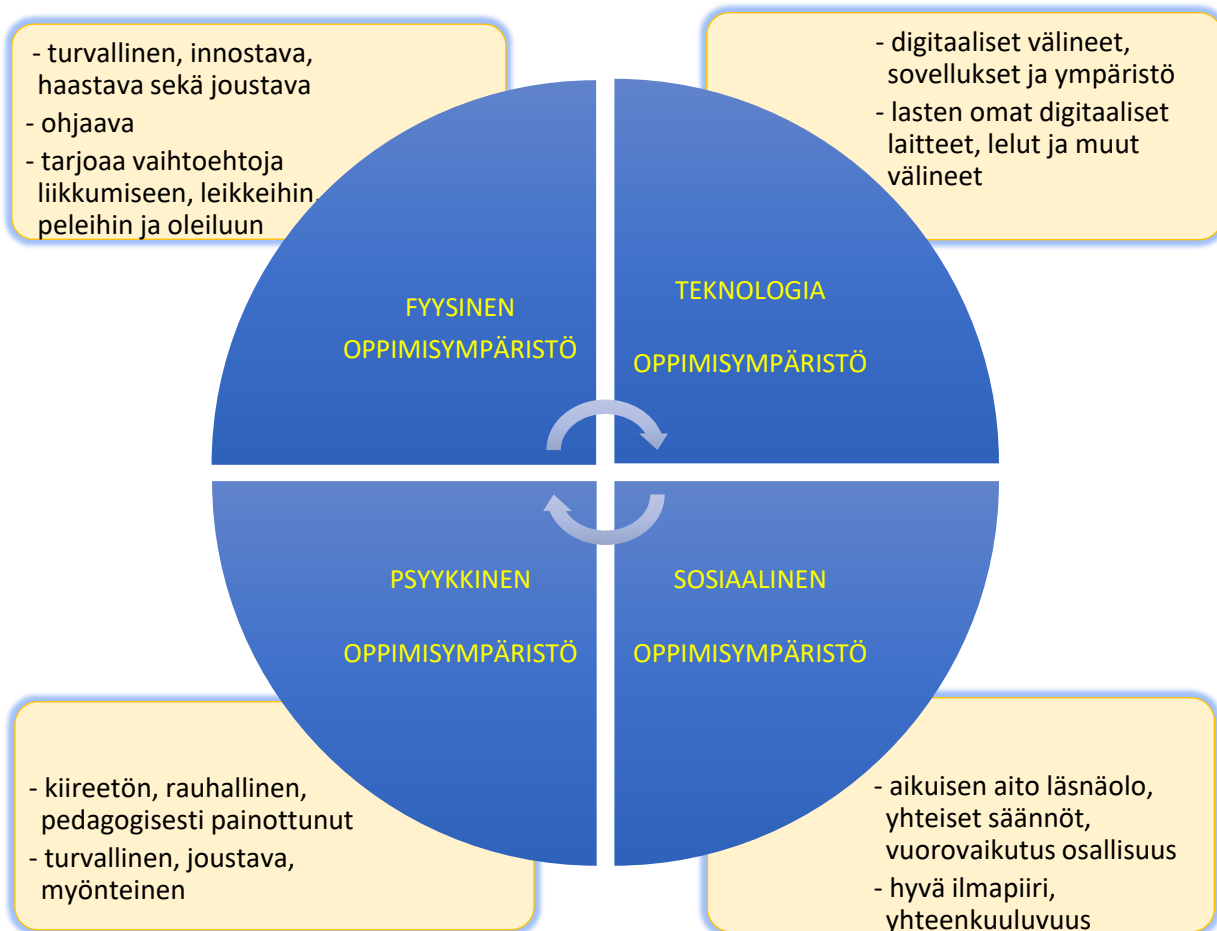
Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksessa ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut lähiympäristön kohteisiin rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Varhaiskasvatuksen psyykinen oppimisympäristö on kiireetön, rauhallinen, pedagogisesti painottunut, turvallinen ja joustava. Tärkeinä asioina nähdään myönteinen ja kunnioittava vuorovaikutus sekä yhtenäinen kasvatuskäytäntö.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Henkilöstö kuuntelee lasten ajatuksia ja mielipiteitä sekä vastaavat lasten toiminta-aloitteisiin ja kysymyksiin. Lapsille puhutaan myönteiseen sävyyn ja otetaan katsekontakti. Lapset saavat lohtua ja pääsevät syliin sitä tarvittaessa. Lapsille osoitetaan lämpöä ja kiintymystä. Lasten erilaisuus tunnustetaan, otetaan huomioon ja hyväksytään. Lasten itsetuntoa tuetaan kehumalla, rohkaisemalla ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia. Henkilöstö arvostaa arjen kaikkia tilanteita lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeinä tilanteina ja toimivat niissä lasten oppimista ja hyvinvointia edistäen. Perusturvallisuus ja hyvinvointi syntyvät siitä, että aikuiset ja lapset tuntevat toisensa hyvin ja lapset kokevat hyväksyntää juuri sellaisena kuin he ovat. Lähtökohtana lapsen itsetunnon vahvistamisessa on, että aikuinen on kiinnostunut lapsesta.

Sosiaalisessa oppimisympäristössä korostuvat aikuisen aito läsnäolo sekä erilaisten tunteiden hyväksyminen. Tärkeitä ovat myös yhteisesti sovitut säännöt sekä lasten ja aikuisten väliset avoimet suhteet. Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus on hyväksyvää, positiivista ja toimii mallina lapsille. Henkilöstö edistää hyvän ilmapiirin syntymistä ja luovat lapsille mahdollisuuden kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Henkilöstö vaalii lasten ystävyysuhteiden rakentumista ja jatkuvuutta. Lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita tuetaan. Henkilöstön ja huoltajien vuorovaikutus on arvostavaa ja avointa ja huoltajat nähdään tärkeinä osana sosiaalista yhteisöä. Erilaisia mielipiteitä kuunnellaan ja kunnioitetaan ja niistä keskustellaan rakentavasti.

Kuvio 4 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Avoin, tiivis ja luottamuksellinen yhteistyö perheiden kanssa on kaiken hoito-, kasvat- ja opetustyömme perusta. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa tuonti- ja hakutilanteissa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Myös Wilmaa käytetään tiedonkulun välineenä kodin ja varhaiskasvatuksen välillä.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkodissa ryhmästä toiseen tai aloittaessa

esiopetuksen. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa perheelle annetaan mahdollisuus tulla tutustumaan ja osallistumaan ryhmän toimintaan.

Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään digitaalisuutta. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta.

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä lastenneuvolan terveydenhoitajan, lastensuojelun perhetyön, perheneuvolan, terapeuttien sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken sekä kirjaston, perusopetuksen, esiopetuksen, nuorisotoimen, ravitsemus- ja siivouspalvelun, poliisin, liikenneturvallisuuksiryhmän ja ev. lut. seurakunnan kanssa.

Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa yhteistyötä ohjaavia arvoja ovat luottamuksellisuus, hienovaraisuus, avoimuus, rehellisyys, suunnitelmallisuus, kunnioitus, jatkuvuus sekä tasa-arvoisuus. Tärkeinä nähdään myös yhteiset päämäärät ja arvojen yhteensovittaminen. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö lähtee siitä, että molemmat osapuolet saavat tuoda esiin omat arvonsa ja käytäntönsä. Nämä ajatukset ja teot pyritään sovittamaan yhteen laatimalla yhteiset tavoitteet, jotka ohjaavat työtä lapsen parhaaksi. Näin tieto lapsesta ja perheestä välittyy varhaiskasvatukseen, jolloin se voi toimia lapsen parhaaksi. Lapsen asioita hoidetaan yhdessä ja kiinnostus lapsen päivää kohtaan on molemminpuolista. Jokaiselle lapselle tehdään henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tekemisessä vanhemmat ovat mukana.

Tärkeitä ovat myös luontevat arkipäivän kohtaamiset lasta tuottaessa ja hakiessa. Tiedottaminen ja tiedonkulku kodin ja varhaiskasvatuksen välillä pidetään toimivana ja avoimena. Varhaiskasvatus pyritään tekemään vanhemmille helposti lähestyttäväksi ja yhteistyö luontevaksi. Vanhempia tuetaan kasvatustyössä ja tarvittaessa heitä ohjataan muiden palvelujen piiriin. Varhaiskasvatuksen päätehtävä on keskittyä lasten kasvatukseen, opetukseen sekä hoitoon. Yhteistyötä pidetään yllä yhteisillä juhlilla ja tapahtumilla. Ideoita ja palautetta annetaan ja otetaan vastaan molemmin puolin. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on luoda lapselle monipuolinen, terveellinen ja turvallinen kasvatusympäristö, joka jatkuu eheänä lapsen kasvaessa.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy, puuttuminen ja toimenpiteiden toteutumisen seuraaminen

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on luoda turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri. Yhteistyö huoltajien kanssa ja varhaiskasvatuksen laadukas pedagogiikka on osa kiusaamisen ehkäisyä. Lapsiryhmien selkeä päivärytmi ja pienryhmätoiminta auttavat lapsia toimimaan arjessa ja ennakoimaan sekä suunnittelemaan omaa toimintaansa yhdessä turvallisten aikuisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa käytetään kaveri- ja tunnetaitojen tukemiseen päivittäin leikin havainnointia sekä kuvia, erilaisia leikkejä, pelejä, draamaa, satuja, laululeikkejä ja monipuolisia tunnetaitomateriaaleja. Lasten kanssa opetellaan hyviä tapoja ja muiden ihmisten huomioimista omassa toiminnassa. Tasavertaisuuden, yhteistoiminnallisuuden ja osallisuuden periaatteet ovat tärkeitä kaikissa lapsiryhmän toiminnoissa. Hyvän yhteishengen ylläpitäminen ja keskinäinen tuki muodostavat ilmapiirin, jossa kiusaamisesta ja häirinnästä on helppo kertoa ja siihen voidaan puuttua.

Kiusaamisen ja häirinnän ehkäiseminen on koko henkilökunnan tehtävä, joka vaatii aikuisen havainnointia ja aitoa läsnäoloa. Minkäänlaista kiusaamista tai häirintää ei tule hyväksyä. Lapsen vihjeet ja kertomukset kiusaamisesta ja häirinnästä on otettava vakavasti. Myös lasten huoltajilta tulee kysyä lapsen turvallisuuden kokemuksista varhaiskasvatustilanteiden yhteydessä.

Kiusaamiseen ja häirintään puututaan heti, kun se havaitaan tai lapsi kertoo siitä. Kaikkien osapuolten näkemykset tilanteesta selvitetään ja etsitään ratkaisuja yhdessä. Kun asia on saatu selvitettyä, huolehditaan myös tilanteen seurannasta. Huoltajia tiedotetaan aina kiusaamis-, väkivalta- ja häirintätilanteista. Hyrynsalmen Varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan on kirjattu tarkemmat toimintaohjeet

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus

edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eiväts voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämissä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisan sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnoita käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- kielten rikas maailma
- ilmaisun monet muodot
- minä ja meidän yhteisömme
- tutkin ja toimin ympäristössäni
- kasvan, liikun ja kehityn

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

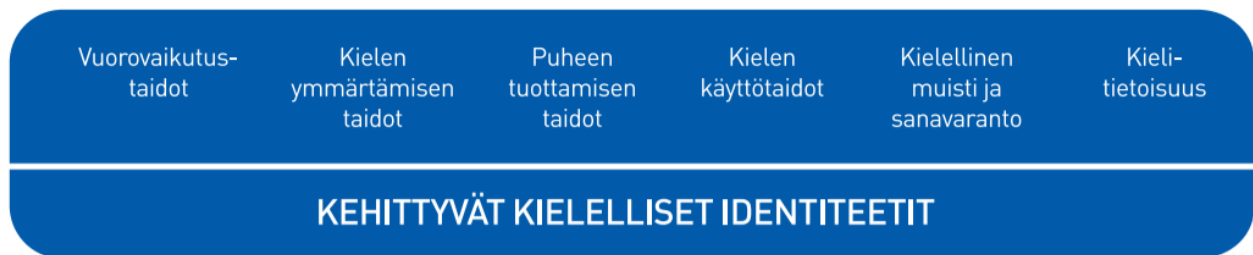
Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

98 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteensaomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu.

Käsityöllisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävytyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä. Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä,

oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamisesta. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti

kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniryhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväranä. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja oppimista ei tule rinnastaa varhaiskasvatukseen annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille

100 Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatustilaisissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatustilaisissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.8 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Hyrynsalmella

Pedagoginen dokumentointi

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa lapsia ja heidän toimintaansa havainnoidaan arkipäivän toiminnoissa ja havaintoja merkitään muistiin eri menetelmin. Lasten kehitystä ja toimintaa dokumentoidaan kirjallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen töistä ja tiedoista voidaan kasata lapselle omaa kasvunkansiota tai digitaalista kasvunkansiota. Menetelminä tiedon keräämiseksi lapsesta voidaan käyttää esim. sadutusta, keskusteluja, leikkiä ja eläytymistä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta tuodaan esiin onnistumisia ja kokemuksia. Se tuo lapsen oppimisen ja pedagogisen toiminnan näkyväksi lapselle, huoltajille ja henkilöstölle. Dokumentoinnin kautta saatua tietoa hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla toimintaa voidaan myös arvioida ja nostaa esiin asioita, joihin tulee jatkossa panostaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on havaintojen kautta kerätty tietoa lapsen elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista. Pedagoginen dokumentointi voi olla lasten piirroksia, kertomuksia, valokuvia, henkilöstön havaintoja, videoita ja muuta materiaalia. Pedagogisten dokumenttien kautta lapsen kasvua ja oppimista kuvataan, suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Kuvien ja videoiden ottaminen on keskeinen osa dokumentointia, joten aina tulee pohtia niiden tarpeellisuutta ja suhdetta pedagogiseen dokumentointiin. Eettinen näkökulma on myös tärkeä huomioida. Onko aikuisella oikeus kuvata

lasten yksityisiä leikkejä tai keskusteluita? Kuvaaminen ja videointi ovat kuvaajan subjektiivinen näkemys tapahtuneesta tilanteesta. Pedagogisessa dokumentoinnissa on hyvä olla aina myönteinen näkökulma; mitä osataan, missä voidaan olla avuksi enemmän kuin missä epäonnistutaan ja mikä meni väärin. Lapsen perustietolomakkeella kysytään huoltajien suostumuksia lapsen kuvien ja videoiden ottamiseen ja käyttämiseen. On hyvä muistaa, että kuvien käyttöön esimerkiksi päiväkodin juhlissa, tulee kysyä huoltajan erillinen suostumus. Lupa on kysyttävä myös lasten tuotosten julkaisuun, koska niistä syntyy lapselle tekijänoikeus. Valokuvat ja videot sisältävät henkilötietoja ja näiden käsittelyyn sovelletaan siten tietosuojalainsäädäntöä ja noudatetaan henkilötietojen käsittelyn periaatteita.

Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatus on lapsen kiinnostuksen kohteista ja laaja-alaisen osaamisen alueista lähtevää toiminnallista varhaiskasvatusta. Toiminnan toteuttamisen lähtökohtana on monipuolisten ja moniaististen työtapojen ja oppimisympäristöjen käyttö. Leikki ja leikillinen oppiminen korostuvat varhaiskasvatuksen keskeisenä työtapana. Työtapojen valinnassa tulee erityisesti kiinnittää huomioita liikkumista ja tutkimista tukeviin työtapoihin. Jokaisen lapsen varhaiskasvatuspäivään tulee kuulua oppimista leikkien, liikkuen, tutkien ja itse luoden. Varhaiskasvatus on kokopäiväpedagogiikkaa, jossa lapsen päivästä muodostuu kokonaisuus ja kaikki päivän tilanteet mahdollistavat kasvun ja oppimisen.

Projektityöskentely on erinomainen ja suositeltava työtapo toteuttaa lasten aloitteista ja mielenkiinnon kohteista lähtevää varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Projektityöskentelyssä opitaan ryhmätyötaitoja sekä harjoitellaan laaja-alaista osaamista. Tärkeintä projektityöskentelyssä ei ole lopputulos, vaan yhdessä projektin aikana koetut ja opitut asiat.

Työtapojen valinnassa ja arvioinnissa otetaan huomioon lapsilta ja huoltajilta saatu palaute. Lapsilta kerätään palautetta työskentelystä aktiivisesti erilaisin menetelmin. Digitaalisten välineiden hyödyntäminen on hyvä työväline palautteen keräämiseen sekä lapsilta että huoltajilta. Varhaiskasvatuksen henkilökunta suunnittelee ja arvioi toteuttamiaan työtapoja yhteisissä tiimipalavereissa, yksikön toimintasuunnitelman arvioinnin yhteydessä sekä omissa kehityskeskusteluissaan.

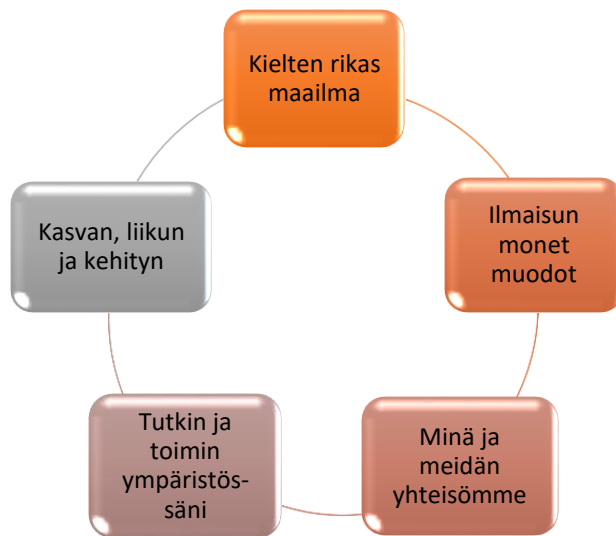
Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa toteutetaan mahdollisimman monipuolisia työtapoja. Leikki monissa muodoissaan, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu kuuluvat jokaisen varhaiskasvatusryhmän toimintaan viikoittain. Varhaiskasvattajan tehtävänä on suunnitella toiminta niin, että monipuoliset työtavat toteutuvat kaikkien lasten kanssa. Lisäksi varhaiskasvattajan työhön kuuluu muokata ympäristöstä sellainen, että lapsen on mahdollista kokeilla erilaisia työtapoja ja taitoja myös omatoimisesti ja oman valintansa mukaan.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Varhaiskasvattajan tehtävä on ymmärtää leikin merkitys lapsen kehitykselle sekä suunnitella ja toteuttaa monipuolisia leikkikokemuksia ja leikkiympäristöjä. Erityisesti pihat ja lähimetsät ovat tärkeitä oppimisympäristöjä ja leikkipaikkoja. Luonto ja vuodenaikojen vaihtelut herättävät mielikuvituksen ja tuo leikkiin uusia mahdollisuuksia.

Ulkoleikit ovat usein sääntöleikkejä, joissa lapsi oppii toimimaan yhteisten sopimusten mukaan ja kunnioittamaan niitä. Ulkoleikit kehittävät kehon hallintaa ja vuorovaikutustaitoja. Hyvä ulkoleikki hengästyttää ja naurattaa. Varhaiskasvatuksessa leikki on kaikkein tärkeintä. Henkilöstön rooli leikissä, leikin tukeminen ja havainnointi, hyvä leikkiympäristö, lasten osallisuus sekä aikuisten osallistuminen leikkiin ovat tärkeitä. Ymmärrys pitkäkestoisen leikin merkityksestä lapselle, leikkirauhan tärkeydestä ja leikkiympäristön kehittämisestä, aikuisen roolista leikissä, lämpimän kasvatusvuorovaikutuksen merkityksestä sekä kannustus ja aito läsnäolo ovat tärkeitä.

Oppimisen alueet

Kuvio 5 Oppimisen alueiden kokonaisuudet

Kielten rikas maailma

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa päivittäiset toiminnot tukevat lapsen kielen oppimista. Lapsi oppii huomaamaan, että eri tilanteissa käytetään erilaista kieltä. Lapsi oppii käsitteitä luontevasti. Lapsen kanssa keskustellaan, lorutellaan, arvuutellaan, riimitellään ja tehdään kysymyksiä sekä laajennetaan lasten sanavarastoa, mielikuvitusta sekä kieltä satujen avulla. Lapselle luodaan mahdollisuuksia ilmaista itseään kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkein. Lapsi saa olla kiinnostunut ympäristöstään ja kielestä. Hän saa toimia, leikkiä, leikitellä ja kokeilla. Lapselle annetaan mahdollisuuksia havainnoida sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä esim. nimeämällä, kirjoittamalla leikkikieltä sekä tutustumalla kirjaimiin ja teksteihin. Lapsi saa kuunnella muiden kertomuksia ja odottaa vuoroaan sekä saa tilaa ja aikaa kertoa omista asioistaan. Keskusteluille, saduille ja tarinoille annetaan aikaa.

Hyrnsalmelainen varhaiskasvattaja osaa herkästi eläytyä ja reagoida lapsen kontaktialoitteisiin. Hän rohkaisee lasta vuorovaikutukseen niin lasten kuin aikuisten kanssa keskustellen lapsen kanssa ja esittäen hänelle kysymyksiä. Varhaiskasvattaja käyttää kuvailevaa, rikasta ja monipuolista kieltä huomioiden äänensävyt ja äänenpainot. Huumori on yksi varhaiskasvattajan keinoista, samoin monipuolisten leikkikokemusten tarjoaminen. Varhaiskasvattajan tärkeä tehtävä on herättää lasten kiinnostusta kieltä kohtaan sekä vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa. Varhaiskasvatusympäristö sisältää puhuttua kieltä, kirjoitettua kieltä, kirjoja, kuvia sekä monipuolisia esineitä. Kirjastoa hyödynnetään oppimisympäristönä. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat myös hyvät tavat. Kielen kehitystä tuetaan tarvittaessa tukiviittomilla. Lasten tarinoita dokumentoidaan. Visuaaliset, auditiiviset ja audiovisuaaliset tekstit ja viestit kuuluvat monipuolisesti kasvatusympäristöön.

Ilmaisun monet muodot

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa lapsi saa monipuolisia taiteellisia elämyksiä ja kokemuksia toteuttamalla itseään taiteellisesti musiikin, kuvataiteen, tanssin, draaman, käsityöllisen ja kirjallisuuden menetelmillä. Saadessaan monipuolisia taiteellisia elämyksiä ja kokemuksia, lapsen mielenkiinto herää toteuttamaan itseään taiteellisesti.

Lapsen taiteelliset kokemukset ja elämykset syntyvät tekemällä, kokemalla ja kokeilemalla, näkemällä, kuuntelemalla ja aistimalla kauneutta ympärillään.

Musiikissa lapsi voi toteuttaa itseään kuuntelemalla, liikkumalla, tanssimalla, rytmiikan avulla, soittamalla ja laulamalla. Kuvaamataidossa lapsi saa elämyksiä piirtämisen, maalaamisen, muovailun, taidekuvien tekemisen ja tutkimisen sekä taidenäyttelyiden kautta.

Draamassa lapsi saa kokemuksia nukketeatterin, omien esitysten ja teatteriesitysten kautta. Kirjallisuudessa lapsi voi ilmaista itseään satujen, lorujen ja kertomusten avulla. Lapselle annetaan mahdollisuuksia tehdä, kokea, kokeilla ja aistia sekä käyttää mielikuvitusmaailmaa lapsen omia persoonallisia valintoja ja erilaisia havaintoja kunnioittaen. Lapsi saa kokea oppimisen ja onnistumisen iloa tekemällä yksin ja yhdessä toisten kanssa. Lasta kannustetaan arvostamaan omia ja toisten tekemisiä.

Varhaiskasvattaja ymmärtää taiteen merkityksen lapsen tunne-elämälle, empatiakyvyille ja kykyyn ilmaista itseään sekä herättää omalla asenteellaan lapsen mielenkiintoa eri taidemuotoihin ja esteettiseen elämään. Varhaiskasvattaja antaa lapselle mahdollisuuden taiteelliseen kokeilemiseen ja ilmaisemiseen lapsen omia persoonallisia valintoja ja erilaisia havaintoja kunnioittaen. Hän innostaa, kannustaa ja motivoi lasta luomaan uutta sekä arvostamaan omia että toisten luomuksia. Lisäksi hän ohjaa lasta kehittymään ilmaisukeinoissa. Jotta mahdollisuus taiteen tekemiselle on, kasvattaja järjestää taiteen toteuttamiseen helposti saatavilla olevaa ja monipuolista materiaalia. Kasvattaja dokumentoi lasten taiteellista toimintaa ja järjestää tilaisuuksia lasten tuotosten esittämiseen (taidenäyttelyt, sadut ja lorut). Varhaiskasvattaja osaa ottaa huomioon ympäristön esteettisyyden.

Minä ja meidän yhteisömme

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa lasten kanssa luodaan historiallista sekä yhteiskunnallista näkökulmaa menneisyydestä ja nykyisyydestä esineiden, dokumenttien ja kertomusten avulla. Lapsi tutustuu omaan elinympäristöönsä ja oman perheensä historiaan. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua kotiseutunsa historiaan ja nähtävyyksiin sekä suomalaiseen kulttuuriperintöön. Myös isovanhempien ja vanhempien rooli on tärkeä. He voivat kertoa lapsille entisajan elintavoista, kotioloista ja ammasteista. Juhlapäivien perinne on olennainen osa kasvatusta. Erilaisten juhlien viettotapojen kautta lapsi oppii ymmärtämään, millaista oli ennen ja millaista on nyt. Myös laulut, lorut ja leikit kertovat paljon vuosien tuomista muutoksista yhteiskunnassa.

Eettistä ja katsomuksellista näkökulmaa kasvatukseen luodaan keskittymällä arvomaailmaan. Arkipäivän tilanteissa tulee esiin tapahtumia, joissa voidaan tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmia. Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja kunnioitus, ystävänä oleminen sekä anteeksiantaminen ja – saaminen tulevat usein esiin päivän eri tilanteissa niin, että niitä voidaan käsitellä luontevasti. Asioiden käsittelyssä on tärkeää ottaa huomioon lasten kehitystaso ja kyky käsitellä erilaisia asioita. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapsille turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa tuoda esiin omia ajatuksiaan. Lasten kanssa opetellaan hyviä tapoja, toisten huomioimista, tunteiden ilmaisemista, rehellisyyttä sekä oikean ja väärän erottamista.

Lapset oppivat kasvattajalta, joka toimii mallina ja esimerkkinä sille, miten toiset ihmiset otetaan huomioon ja miten toisia kunnioitetaan. Eettisiä asioita voidaan käsitellä myös satujen, pöytäteatterin, näytelmien, laulujen ja kertomusten avulla. Kasvattaja pitää ilmapiirin kaikki tunteet hyväksyvinä. Hän on turvallinen aikuinen, jolle lapsi uskaltaa kertoa myös negatiivisista tunteista, peloista, ahdistuksesta ja syyllisyydestä.

Uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen lähtökohtana on aina perheiden vakaumuksen kunnioittaminen. Tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus tutustua erilaisiin uskontoihin, uskonnollisiin juhliin ja miten ja miksi niitä vietetään. Isompien lasten kanssa voidaan tutustua oman uskonnon sisältöihin esimerkiksi raamatullisten

kertomusten kautta ja vierailemalla kirkossa. Varhaiskasvattaja osaa käsitellä asioita lapselle sopivalla kehitystasolla ja lapsen persoonan huomioon ottaen. Hänen tehtävänä on luoda lapsille turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa tuoda esiin omia ajatuksiaan. Varhaiskasvattaja on itse esimerkkinä sille, miten toisia ihmisiä otetaan huomioon ja kohdellaan kunnioittavasti pitäen ilmapiirin kaikki tunteet hyväksyvinä. Varhaiskasvattaja kunnioittaa perheiden omaa vakaumusta ja osaa luoda tilaisuuksia myös hiljentymiselle.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatus on aina toimintaa ja osallistumista, tekemistä välineillä ja materiaaleilla.

Kasvattaja luo tutkimiselle innostavan, avoimen ja kannustavan ilmapiirin omalla asenteellaan ja toiminnallaan. Lapselle tulee antaa aikaa tutkimiseen ja ihmettelyyn. Kasvattajan tehtävänä on ohjata ja opettaa lasta löytämään selityksiä eri asioille kokeilemalla ja tutkimalla. Kasvattajan tulee huolehtia, että lapsella on mahdollisuus pysähtyä tutkimaan ja tarkkailemaan asioita ja että hänellä on välineitä tutkimiseen. Myönteinen ilmapiiri tukee lapsen tutkivaa toimintaa. Lapsella on tarve kysellä ja kyseenalaistaa asioita. Kasvattajan tulee olla läsnä vastaamassa lapsen kysymyksiin, keskustelemassa lapsen kanssa asioista ja kyselemässä lapselta. Kasvattaja havainnoi lapsia ja suunnittelee toimintaa heidän kysymyksistään käsin, mikä tekee toiminnan kiinnostavaksi ja innostavaksi. Myönteinen, turvallinen, vuorovaikutteinen ja kannustava ympäristö tukee lapsen tutkivaa toimintaa. Tutkimista edistävissä ympäristössä on saatavilla erilaisia tutkimusvälineitä, kirjoja ja esineitä, joita voi käyttää eri tavoin ja ne ovat lasten saatavilla koko ajan.

Matemaattista ajattelua edistetään arkipäivän tilanteissa leikinomaisesti ja toiminnallisesti lapsille tuttujen ja heitä kiinnostavien materiaalien, esineiden ja välineiden avulla. Matematiikkaa on kaikkialla. Henkilöstö voi herättää lasten matemaattisia ajattelutaitoja ja kiinnostusta tutkimalla. Lapsille tulee tarjota yhdenvertaiset lähtökohdat digitaalisten välineiden käyttöön.

Kasvan, liikun ja kehityn

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa kasvattajan tehtävänä on varata riittävästi aikaa lapsen päivittäiselle liikkumiselle. Lapsella pitää olla monipuolisia mahdollisuuksia sekä omatoimiseen että ohjattuun, tavoitteelliseen liikuntaan erilaisessa ympäristössä. Kasvattajan tehtävänä on luoda ympäristö, jossa liikunnan monipuolinen harrastaminen on mahdollista ja houkuttelevaa. Omatoimista liikkumista pitää tukea ja kasvattajan tulee olla salliva lapsen liikunnan eri muodoille. Lapsi kokeilee osaamisensa rajoja aikuisen huolehtiessa turvallisuudesta. Liikkumisen mahdollistamiseksi liikuntavälineiden tulee olla monipuolisia ja innostavia ja niiden tulee olla helposti saatavilla. Kasvattajan tehtävänä on saada kannustamalla ja omalla innokkuudellaan myös vähemmän liikkuvat lapset innostumaan liikunnasta ja sen eri muodoista. Säännöllinen liikunta on tärkeä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja oppimiselle.

Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta lisää lapsen oppimisen mahdollisuuksia. Lasten havainnointi auttaa kasvattajaa toteuttamaan tarkoituksenmukaista liikuntaa omatoimisen liikunnan rinnalle ja huomioimaan lapsen kehityksen herkkyyksikaudet toiminnassa. Liikuntaa voidaan harjoittaa eri tilanteissa. Siirtymätilanteet, retket ja leikitilanteet ovat hyviä paikkoja tehdä erilaisia liikunnallisia harjoitteita. Yhdessä ohjattujen liikuntahetkien kanssa ne luovat kokonaisuuden, joka tukee lapsen motorista kehitystä. Hyvä varhaiskasvatusympäristö vahvistaa lapsen luonnollista liikkumisen halua, herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Liikkumisympäristön sekä sisällä että ulkona tulee olla riittävän haastava eri-ikäisille lapsille. Piha-alue on tärkeä osa lasten liikunnan mahdollistamiselle, sen tulee olla monipuolinen ja eri ikäryhmät huomioonottava sekä turvallinen. Liikkumista voidaan siirtää tapahtuvaksi myös lähiympäristöön ja metsään. Varhaiskasvattajan tehtävä on innostaa lapsia omalla esimerkillään, havainnoida lasten liikuntaa sekä huolehtia lasten turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista. Varhaiskasvatusympäristö ei sisällä turhia kieltoja, mutta pitää sisällään yhteiset pelisäännöt.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa käytetään suomen kieltä. Maahanmuuttajalasten varhaiskasvatus järjestetään normaalina varhaiskasvatuspalveluna varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lapsen kieli ja kulttuuritausta sekä yksilölliset tarpeet. Lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen osallistuu tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka voi antaa erillisiä suomen kielen tuokioita. Myös ryhmissä maahanmuuttajalapsset otetaan huomioon käyttämällä tukiviittomia ja kuvia sekä puheen ja ohjeiden selkeyttämiseksi. Kielen oppimisen ongelmissa lapset ohjataan puheterapeutin palveluihin.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako

101 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

102 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettajan toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista

103 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

104 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

105 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

106 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

107 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

108 Varhaiskasvatuslaki 31 §

109 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

110 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

111 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

112 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin

113 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

114 Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

115 Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

116 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

117 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

118 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

119 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omissa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

120 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

121 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

122 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

123 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

124 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

125 HE 148/2021 vp, s. 32

126 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

127 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

128 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

129 Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen

130 Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

131 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

132 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

133 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

134 HE 148/2021 vp, s. 34

135 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointijankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys

136 HE 148/2021 vp, s. 35

137 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

138 Hallintolaki 34 §

139 HE 148/2021 vp, s. 35

140 Varhaiskasvatuslaki 62 §

141 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

142 HE 148/2021 vp, s. 36

143 HE 148/2021 vp, s. 34

144 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

145 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

146 HE 148/2021 vp, s. 30

oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvulaista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenttelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytännöt
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen

- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytännöt varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.8 Lapsen tuki Hyrynsalmella

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

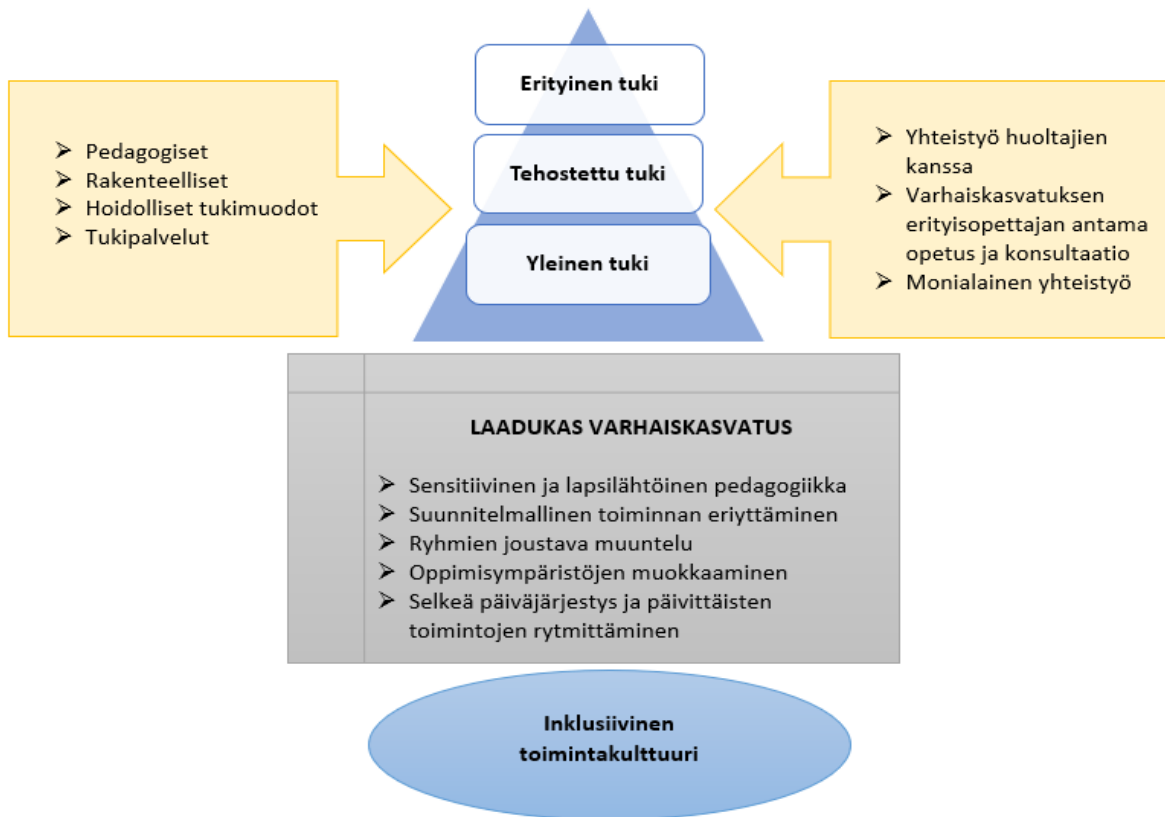
Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatus järjestetään päiväkodissa. Hyrynsalmella ei ole erillisiä erityisryhmiä. Varhaiskasvatuksen arki itsessään toimii kuntouttavana elementtinä ja se pohjautuu vahvalle perusosaamiselle. Laadukkaaseen varhaiskasvatukseen kuuluvat muun muassa sensitiivinen ja lapsilähtöinen pedagogiikka, pienryhmätoiminta, suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, oppimisympäristön ja toiminnan selkeä jäsentäminen, ennakointi sekä kuvien ja puhetta tukevien kommunikointimuotojen käyttäminen. Jos laadukas varhaiskasvatus ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, on lapsella oikeus saada tukea hänen tarvettaan vastaavalla tasolla. Tuen tasot ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki ja tukitoimet aloitetaan heti tuen tarpeen ilmaantuessa. Varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään kiinteänä osana lapsen arkea ja päivittäistä toimintaa. Tuen suunnittelun lähtökohtana on avoin yhteistyö huoltajien kanssa.

Tuen tarvetta ennaltaehkäistään ja tukea toteutetaan erilaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla sekä lapsen hyvinvointia tukevilla järjestelyillä ja toimintatavoilla.

Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joka tarkoittaa sitä, että jokainen lapsi on tasa-arvoinen ja yhdenvertainen ryhmän jäsen. Inklusiiviseen varhaiskasvatukseen kuuluu moninaisuuden arvostus ja kaikkien lasten osallisuus sekä oikeus oppia ja iloita oppimisestaan. Henkilöstö varmistaa, että kaikki lapset tuntevat kuuluvansa ryhmään ja syrjintää ei sallita.

Tuen toteuttamisen lähtökohtana ovat aina lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa toiminnan pedagoginen suunnittelu perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, joihin kirjataan lapsen valmiudet, vahvuudet ja tuen tarpeet yhdessä huoltajan kanssa. Lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja erityisopettajan avustuksella kirjaa varhaiskasvatussuunnitelmaan tukitoimenpiteet ja niiden toteuttamisen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjaon.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Kuvio 6 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen päällikkö vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Varhaiskasvatuksen päällikkö huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee sivistyspalvelujen osastopäällikkö.

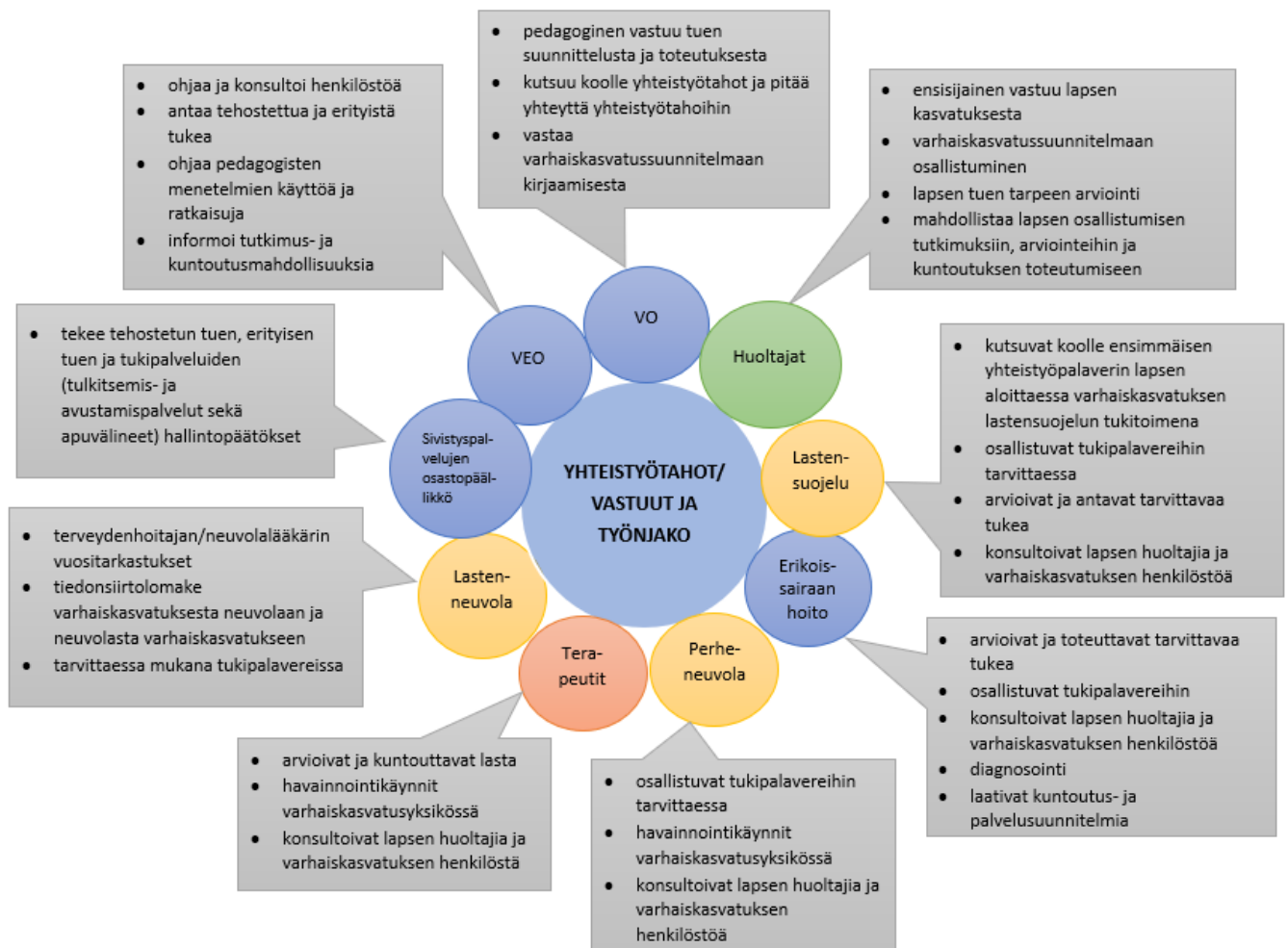
Yhteistyö tuen aikana

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Hyrnsalmen varhaiskasvatuksessa yhteistyö lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken on ensiarvoisen tärkeää niin tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa kuin sen toteuttamisessa. Huoltajien on hyvä tietää, että varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle koulutuksen, työnkuvien sekä vastuiden mukaan. Tuen toteuttamisessa hyödynnetään lapsen mielenkiinnonkohteita ja hänen mielipiteitään kuunnellaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee kodin kasvatustehtävää yhteistyössä erityisopettajan (VEO) ja varhaisen tuen tiimin (neuvola, perhetyö, perheneuvola, terapeutit, lastensuojelu, esiopetuksen opettaja ja seurakunnan kerho-ohjaaja) toimijoiden kanssa. Vastuu huoltajien tukemisesta ja yhteistyöstä haasteellisissa asioissa on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä.

Yhteistyö huoltajien kanssa korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta. Tuen perustana ovat yhdessä huoltajien kanssa sovitut tavoitteet, jotka tukevat lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lapsen terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Hyvä yhteistyö ei edellytä kaikessa yksimielisyyttä, vaan kyse on tavasta etsiä yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta. Toimintatapoja arvioidaan ja muutetaan tarvittaessa joustavasti ja ne kirjataan lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vastuullista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Monialainen yhteistyö

Kuvio 7 Yhteistyötahot, vastuut ja työnjako

Varhaiskasvatuspäällikön koolle kutsuma Varhaisen tuen tiimi, johon kuuluu varhaiskasvatuksen opettaja, erityisopettaja, lastenneuvolan terveydenhoitaja, esiopetuksen opettaja, ev.lut.seurakunnan kerhohajaaja, perhetyöntekijä, lastensuojelun työntekijä, perheneuvolan työntekijä kokoontuu kerran vuodessa.

Tiedonsiirto neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä

Tiedonsiirtolomake ”Tiedonsiirto varhaiskasvatus – neuvola - varhaiskasvatus” täytetään yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön (VO) ja huoltajien kanssa ennen lapsen neuvolan vuositarkastusta. Huoltajien allekirjoittama tiedonsiirtolomake lähetetään varhaiskasvatuksesta neuvolaan ennen lapsen vuositarkastusta. Lapsen neuvolan vuositarkastuksen jälkeen lomake ”Neuvolan terveiset varhaiskasvatukseen” lähetetään neuvolasta lapsen varhaiskasvatusryhmään.

Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Toukokuussa ennen esiopetusvuoden alkamista varhaiskasvatuksen opettaja täyttää lapsesta ”Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen”-lomakkeen yhteistyössä lapsiryhmän muun henkilöstön kanssa. Huoltajan

allekirjoittama lomake toimii tiedonsiirron välineenä esiopetukseen. Tarvittaessa järjestetään siirtopalaveri, johon myös huoltajat osallistuvat ja muut yhteistyötahot.

Lapselle, joka tarvitsee varhaiskasvatusta esiopetuksen lisäksi, tehdään varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan tarvittaessa myös lapsen tuen tarve ja lapsen saama tuki. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Varhaiskasvatussuunnitelmaa ja mahdollista tuen tarvetta arvioidaan yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen opettajan kanssa syyslukukauden lopussa. Tuleva esiopetuksen opettaja käy vähintään kerran tutustumassa tuleviin esikoululaisiin päiväkodissa ja vastaavasti tulevat esikoululaiset käyvät tutustumassa esikouluun ennen esiopetuksen alkua.

Tuen toteuttaminen Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa

Lapsella on oikeus saada viipymättä tarvitsemaansa tukea yleisen, tehostetun tai erityisen tuen tasolla. Tuen tarve pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhain ja lapselle järjestetään hänen kasvuun, kehitystään ja oppimistaan edistävää varhaiskasvatusympäristö sekä mahdollinen muu tarvittava tuki. Kehityksen ja oppimisen tuella vaikutetaan oppimisympäristöön siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus kasvaa, kehittyä ja oppia yhteisessä ympäristössä. Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisessä on keskeistä myönteinen asenne sekä rakentava yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen ja oppimisen tuki sisällytetään vahvuusperustaiseen varhaiskasvatukseen. Tämä tarkoittaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemista positiivisen pedagogiikan keinoin. Lapsen vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin pohjautuen, myös erityispedagogisin keinoin, lapsen oppimista suunnitellaan lapsen kehitystä tukevaksi. Rakennettaessa pedagogista toimintaa tuen tarpeidenkin näkökulmasta tarkastellaan oppimisympäristön ja vuorovaikutuksen toimivuutta. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäistä pulmien syntyä. Tuen toteutumisen arviointi on jatkuvaa. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti, jolloin varhaiskasvatus on kaikille yhteistä ja lapsi saa tarvitsemansa tuen. Pedagoginen ohjaus toteutetaan lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa painopiste on toimivissa yhteistyörakenteissa sekä monipuolisesti hyvinvointia ja oppimista tukevissa toimintaympäristöissä.

Tuen tarvetta ennaltaehkäistään ja tukea toteutetaan erilaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla sekä lapsen hyvinvointia tukevilla järjestelyillä ja toimintatavoilla. Näitä ovat esim. pienryhmien käyttö, toiminnan eriyttäminen, oppimisympäristöjen muokkaus, arjen strukturointi sekä kuvien ja tukiviittomien käyttö. Tuen toteuttamisen lähtökohtana ovat aina lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, lapselle määritellään sopivin tuen muoto ja tuen taso. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Varhaiskasvatuksessa käytettävät kasvun ja oppimisen tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö vahvistaa kuntouttavia elementtejä tukea tarvitsevan lapsen arjessa ja hyödyntää varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista lapsen yksilöllisten tuen tarpeiden varhaisessa tunnistamisessa, erillisten tutkimusten tarpeellisuuden arvioinnissa ja tukitoimien järjestämisen suunnittelussa. Tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa.

Tuen tasot

Yleinen tuki

Jokaisella hyrynsalmelaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, jossa huomioidaan lasten yksilölliset taidot, tarpeet ja oppimistavat. Yleinen tuki on pedagogista, kasvatuksellista ja hoidollista tukea, joka kuuluu kaikille lapsille. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea oppimiseensa ja kasvuunsa. Lapsi voi tarvita tukea

kehityksen eri osa-alueilla eripituisia jaksoja. Yleisen tuen antaminen on kaikkien kasvatusvastuussa olevien henkilöiden tehtävä ja se kuuluu kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa lapsen hyväksyen ja ymmärtäen. Lapsen kehitykseen kuuluu haastavia vaiheita, tästä syystä lapsen normaalin kehityksen ja siihen liittyvien riskien tunnistaminen on välttämätöntä. Tämä edellyttää henkilöstön perusosaamisen ylläpitoa ja vahvistamista sekä myönteistä suhtautumista kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin. Henkilöstön tukena toimii varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa työskennellään monialaisesti lasta hoitavien tai tutkivien tahojen kanssa. Yhdessä sovitut, lapsen hyvinvointia edistävät kasvatukselliset periaatteet ja toimintatavat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattujen tarpeiden ja ammatillisen tiedon pohjalta tiimi suunnittelee ja sopii toimintatavoista sekä lapsiryhmän päivittäiseen toimintaan liittyvistä ratkaisuista.

Yleinen tuki on ensisijainen tuen järjestämisen muoto, joka voidaan aloittaa heti kun tuen tarve ilmenee ja lapsen tarvitsema tuki toteutetaan inklusiivisesti osana vertaisryhmää. Tavoitteena on, että yleisellä tuella voidaan auttaa lasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja laadukkaalla pedagogisella toiminnalla ennaltaehkäistä tehostetun tuen tarvetta.

Pedagoginen ja kasvatuksellinen tuki pitää sisällään jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden (esimerkiksi ruokailu, ulkoilu, siirtymät, leikki) hyödyntäminen lapsiryhmän arjessa. Arjen tilanteet tarjoavat oivallisia mahdollisuuksia motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittamiseen. Erityisen merkityksellistä on vuorovaikutuksen mahdollistaminen ja henkilöstön herkkyyys kuulla lasta. Kuulluksi tuleminen lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja sitoutumista yhteiseen ryhmään. Tällä tavoin voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi kiusaamisen syntymistä.

Hoidollinen tuki keskittyy lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamiseen päivittäistoiminnoissa, esimerkiksi kuivaksi oppimisessa tai terveellisen ravinnon turvaamisessa lapselle. Lisäksi pitkäaikaissairauksien, kuten diabeteksen ja epilepsian hoito kuuluvat hoidolliseen tukeen.

Yleisen tuen aikana tukitoimina painottuvat muun muassa pedagogisesti tarkoituksenmukainen pienryhmätoiminta, ennakointi, toiminnan strukturointi, sensitiivinen ja kannustava ohjaus sekä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot. Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteiset ja johdonmukaiset pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttö ovat tärkeitä pedagogisia tukimuotoja.

Vahva yleinen tuki on perusta tehostetun ja erityisen tuen suunnittelulle ja toteuttamiselle.

Tehostettu tuki

Tehostettua tukea järjestetään lapselle, joka tarvitsee yksilöllistä tukea yhdellä tai usealla kehityksen eri osa-alueella. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot ja on osa yleistä yksilöllisempää, vahvempaa ja säännöllisempää. Se voi sisältää useampia pedagogisia tai erityispedagogisia menetelmiä tai rakenteellisia tukitoimia. Lapsen saama tehostettu tuki perustuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatioon. Konsultaation lisäksi voidaan hyödyntää monialaista yhteistyötä.

Tehostettuun tukeen siirrytään, kun yleisen tuen menetelmät on todettu riittämättömiksi. Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä lasta varten yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kasvattajat suunnittelevat tukitoimet ja tuki kirjataan tarkasti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kuvataan, mitä tuki on ja milloin se alkaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös, miten tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan ja milloin tukitoimia tarkistetaan. Tehostetussa tuessa monialainen yhteistyö tiivistyy.

Tehostettu kasvatuksellinen ja pedagoginen tuki tarkoittaa lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitsemista kommunikaation, arjessa selviämisen, uuden oppimisen ja ryhmän jäsenenä toimimisen tueksi. Lapsella voi olla käytössä esimerkiksi kommunikaatiokansio tai jokin muu kommunikaation kehittymistä tukeva menetelmä.

Tehostettu hoidollinen tuki tarkoittaa yksilölliseen hoidon tarpeeseen vastaamista, esimerkiksi joidenkin pitkäaikaissairauksien rutiinihoitoa (diabetes, epilepsia) tai perushoidollista tukea ruokailuun, hygieniaan, ulkoiluun tai lepoon liittyen.

Rakenteellinen tehostettu tuki tarkoittaa tukea, jonka järjestäminen edellyttää lisää henkilöstöresurssia tai muuta taloudellista panostusta.

Yleisen tuen erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä tulee olla kokeiltuna säännöllisesti ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ennen tehostetun tuen aloittamista. Osalla varhaiskasvatukseen tulevista lapsista tehostetun tuen tarve on jo tiedossa aloitusvaiheessa. Tehostettu tuki on säännöllistä, päivittäistä ja siinä hyödynnetään samanaikaisesti eri pedagogisia tukimuotoja. Kaikkien tehostettua tukea saavien lasten tuen tarve ei edellytä rakenteellisia tukitoimia, vaan suunnitelmalliset pedagogiset tukitoimet yhdessä mahdollisten muiden kuntouttavien tahojen kanssa edistävät lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Yksittäisen lapsen tuen tarve ei nouse erotteluvaksi tekijäksi, kun ympäristö vastaa siihen luontaisesti laadukkaalla oppimisympäristöllä ja pedagogisella toiminnalla. Laadukkaalla pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöllä voidaan riittävästi tukea osaa tehostettua tukea tarvitsevista lapsista. Tehostetun tuen aikana painottuvat samat pedagogiset tukitoimet kuin yleisen tuen ajanakin, mutta niitä käytetään intensiivisemmin ja yksilöllisemmin. Lisäksi tehostetussa tuessa korostuu lapsen yksilöllinen ohjaus ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.

Erityinen tuki

Erityisessä tuessa lapsen henkilökohtainen avun ja ohjauksen tarve on lähes kokoaikaista. Pedagoginen, kasvatuksellinen ja hoidollinen tuki vahvistuu ja monipuolistuu entisestään. Henkilöstöresurssia lisätään tarpeen mukaan joko niin, että ryhmään sijoitetaan erityisavustaja ja/tai ryhmässä hoidettavien lasten määrää vähennetään.

Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa perustuu monialaiseen yhteistyöhön, jossa huoltajat ovat mukana. Lapsen saama erityinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Erityinen tuki sisältää jo yleisen ja tehostetun tuen aikana käytössä olleet menetelmät ja toimintatavat. Erityinen tuki edellyttää aina erityispedagogista osaamista ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kumppanuutta sekä rakenteellisia tukitoimia. Erityinen tuki on suunnitelmallista, intensiivistä ja yksilöllistä lapsen tukemista, jossa hyödynnetään erityispedagogisia menetelmiä sekä tiivistä yhteistyötä huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsella on oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, jos hänen ei ole mahdollista saavuttaa perusopetuksessa säädettyjä tavoitteita yhdeksässä vuodessa vaikea vammaisuuden tai sairauden vuoksi. Pidennetty oppivelvollisuuden järjestämisen eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista kerrotaan ajoissa huoltajille. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta ja jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen. Pidennettyä oppivelvollisuutta edeltävä 5-vuotiaana alkava esiopetus järjestetään aina päiväkodissa.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta tehdään erillinen hallintopäätös.

Huoltajat voivat hakea lapselle pidennettyä oppivelvollisuutta psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon perustuen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista eli ennen kuin lapsi täyttää kuusi vuotta. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa lapselle tehdään myös päätös erityisestä tuesta. Hyrynsalmen kunnassa päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisestä tuesta tekee sivistyspalvelujen osastopäällikkö.

Tuen muodot

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen muodot suunnitellaan aina lapsi- ja ryhmäkohtaisesti työtapoja ja oppimisympäristöjä muokkaamalla. Tuen muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Lapsen tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja, jotka toteutuvat osana lapsen varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa.

Pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

PEDAGOGISET	RAKENTEELLISET	HOIDOLLISET
• suunnitelmallinen toiminta, havainnointi, dokumentointi ja arviointi sekä toiminnan eriyttäminen esim. eri-ikäiset lapset, kasvattajien tiimityöskentely, pedagoginen johtajuus • ryhmien joustava muuntelu esim. pienryhmätoiminta • tuen toteutus ensisijaisesti osana vertaisryhmää • oppimisympäristöjen muokkaaminen esim. istumapaikka, ennakointi • selkeä ja ennakoiva päiväjärjestys ja päivittäiset turvaa tuovat toistuvat toiminnot • sensitiviset vuorovaikutus- ja kommunikointitavat; kuvien käyttö, viittomat tai muu kielen ja kommunikaation tukeminen • varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki • erityispedagogiset menetelmät tarvittaessa yksilöllisesti tai pienryhmässä • henkilöstön yhteiset ja johdonmukaiset pedagogiset ja erityispedagogiset työtavat ja menetelmät	• ryhmän lapsimäärän pienentäminen • henkilöstön mitoitus • henkilöstön rakenne • tulkitsemis- ja avustamispalvelut • apuvälineiden käyttäminen • esteettömyyden huomioiminen • henkilöstön osaamisen, tuen tarpeen havaitsemisen, toteuttamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen	• sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultointi • hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet • menetelmät ja toimintatavat lapsen hoitoon, hoivaan ja avustamiseen • hoidolliset tuen muodot kuuluvat kaikille tuen tasoille

Kuvio 8 Tuen muodot

Lapsen tuen arviointi

Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi lasten kehitystä ja oppimista havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Havainnointi toimii koko lapsiryhmän pedagogisen suunnittelun sekä laadukkaan tuen lähtökohtana. Kasvattajat havainnoivat lasta tai lapsiryhmää monipuolisesti ja tehdyt havainnot kirjataan. Havainnoinnin apuvälineinä voidaan käyttää valmiita havainnointilomakkeita, kuvaamista, äänittämistä tai videointia.

Hyrnsalmella lapsen kasvun ja kehityksen seuraamista ja tuen vaikutusta arvioidaan yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa varhaiskasvatussuunnitelman päivityksen yhteydessä vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Varhaiskasvatuksen opettajalla ja erityisopettajalla on pedagoginen vastuu seurannasta ja arvioinnista sekä vastuu arvioinnin kirjaamisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi ja arvioi lapsen kasvun ja kehityksen tavoitteiden toteutumista. Lisäksi hän osallistuu erityissairaanhoidon palautepalaveriin ja kuntoutuksen suunnittelun palaveriin.

Varhaiskasvatuspäällikkö osallistuu tarvittaessa tuen tasojen suunnitteluun ja arvioinnin palaveriin.

Terapeutit, neuvola ja perheneuvola arvioivat tuen tasoa ja kuntoutuksen tarvetta ja tekevät suosituksia/lähteitä jatkotutkimuksiin.

Neuvolassa tehdään Lene-arviointi ikäkausittain. Terveystoimittaja osallistuu tarvittaessa tukipalaveriin.

Neuvolan lääkäri tekee läheteet jatkotutkimuksiin.

Lastensuojelun perhetyöntekijä/sosiaalityöntekijä arvioivat tuen tarvetta ja osallistuvat tarvittaessa tukipalaveriin.

Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen opettaja arvioivat lapsen tuen tarvetta keväällä ennen esiopetuksen alkamista. Mukana on tarvittaessa neuvolan terveystoimittaja. Lasta havainnoidaan varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen opettaja täyttää yhdessä huoltajien kanssa tiedonsiirtolomakkeen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan merkintä saadusta tehostetusta ja erityisestä tuesta. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa (luku 1.3).

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tehostettua tai erityistä tukea, kuvataan varhaiskasvatussuunnitelmassa tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut. Siihen kirjataan, millaiset pedagogiset, hoidolliset ja rakenteelliset ratkaisut auttavat lasta ja miten. Suunnitelmaa arvioidaan aina, kun lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Arviointi kohdistuu erityisesti siihen, miten pedagogiset toimintatavat ovat tukeneet lapsen kehitystä ja oppimista. Myös toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan uusia tarpeita vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja tehostetun tai erityisen tuen toimenpiteet ovat päättyneet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystoimittajien palvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista tehdään viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Hallintopäätös menettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Hallintopäätökset tekee sivistyspalvelujen osastopäällikkö ja päätös on toistaiseksi voimassa.

Päätökseen liitetään valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

6.2 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Hyrynsalmella

Hyrynsalmen kunnan varhaiskasvatuksessa noudatetaan kunnan omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, joka pohjautuu valtakunnallisiin perusteisiin. Lisänä voidaan käyttää soveltuvin osin vaihtoehtoisia pedagogisia menetelmiä tai painotuksia.

Hyrynsalmella varhaiskasvatuksessa tutustutaan lapsia lähellä olevien katsomusten tapoihin ja perinteisiin. Tehdään yhteistyötä huoltajien, seurakuntien ja yhteisöjen kanssa. Mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä toteutetaan vaihtoehtoista pedagogiikkaa tarjoavien palvelutarjoajien kanssa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on

147 Varhaiskasvatuslaki 24 §

148 Varhaiskasvatuslaki 24 §

149 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

7.3 Toiminnan arviointi ja kehittäminen Hyrynsalmen varhaiskasvatuksessa

Hyrynsalmella varhaiskasvatuksessa toimintaa havainnoimalla kehitetään hyviä toimintatapoja ja niitä jaetaan henkilökunnan kesken esimerkiksi yhteisissä palaverissa. Henkilökunnalle pidetään joka vuosi kehityskeskustelut, joissa arvioidaan varhaiskasvattajan omaa kehitystä ammatissaan ja varhaiskasvattajan roolissaan. Lisäksi henkilökunnalle järjestetään koulutuksia ja yhteisiä kehittämispäiviä. Hyrynsalmen varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkastellaan vuosittain ja siihen tehdään tarvittavia muutoksia. Tarkastelussa otetaan huomioon niin henkilökunnan, vanhempien kuin yhteistyötahojen näkemykset asioista. Lasten vanhemmille tehdään säännöllisesti laatukselyjä varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Näitä palautteita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

150 Varhaiskasvatuslaki 24 §

151 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Toiminnan arvioinnin tasot

Kansallinen taso

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) mukaan arvioinnin tarkoitus on lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edellytysten edistäminen, varhaiskasvatustarpeiden toteuttamisen turvaaminen sekä tiedon tuottaminen varhaiskasvatuksen kehittämiseksi paikallisesti ja poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Seudullista ja paikallista arviointia kehitetään Kansallisen Koulutuksen arviointikeskuksen ohjeistuksen mukaisesti.

Järjestäjätaso

Arvioinnin pohjana on varhaiskasvatuksen pedagoginen laatu ja sen pohjalla vaikuttavat arvot. Arviointi on osa suunnittelua ja se on jatkuvaa. Arviointi on luonteva toiminnan suunnittelun lähtökohta. Arviointia tapahtuu monella tasolla: Arviointiin osallistuvat lapset, huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilökunta sekä johto. Arviointi on sekä laadullista että määrällistä. Arviointi tuottaa tietoa, joka ohjaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja sen suunnittelua. Huoltajille ja lapsille toteutetaan toimintakausittain Hyrynsalmen varhaiskasvatuksen yhteinen asiakastyytyväisyyskysely. Kyselyn koonti käsitellään varhaiskasvatuksen tiimissä sekä sivistyslautakunnassa ja tieto jaetaan keskustelujen kautta koko henkilöstölle. Kyselyn pohjalta nostetaan esiin säilytettävät asiat ja kehitettävät asiat seuraavalle toimintakaudelle.

Yksikkötaso

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta jatkuvasti, sillä säännöllinen arviointi on osa dokumentoitua suunnittelua. Henkilöstön itsearviointia tapahtuu päivittäin, mutta erityisesti viikoittain tiimeissä. Toteutetun toiminnan, menetelmien ja tiimityöskentelyn arvioinnilla määritellään, miten tavoitteet on saavutettu, tunnistetaan toiminnan vahvuudet ja nostetaan esiin kehittämistarpeet. Myös ryhmävasu on keskeinen osa jatkuvan arvioinnin käytäntöjä. Ryhmien ryhmävasua arvioidaan vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin kohteena ovat myös varhaiskasvatusympäristö, jota ovat sosiaalinen, fyysinen ja psyykinen ympäristö. Varhaiskasvatuksen kehittäminen on jatkuvaa ja edellyttää kasvattajilta taitoja tiedostaa ja tarkastella sekä ymmärtää työn tekemisen tapoja, hankkia uutta tietoa ja omaksua sitä sekä viedä käytäntöön. Varhaiskasvatuspäällikkö käy säännöllisin väliajoin kunkin tiimin kanssa tiimikehityskeskustelut. Työtyytyväisyyskyselyt järjestetään säännöllisesti ja ne jatko työstetään yhdessä henkilöstön kanssa. Lapset arvioivat toimintaa jatkuvasti. Arviointi tapahtuu lasten iän ja kehitystason mukaisesti esimerkiksi lasten parlamenteissa/lasten kokouksissa tai käyttämällä hymynaama-kyselyjä sekä lasta havainnoimalla. Huoltajia kannustetaan antamaan sekä positiivista että rakentavaa palautetta kaikesta toiminnasta ja varhaiskasvatuspalvelusta jatkuvasti toimintakauden aikana joko suoraan lapsiryhmän kasvattajille tai varhaiskasvatuspäällikölle. Tämän lisäksi ryhmät hakevat palautetta esimerkiksi toiminnallisissa vanhempainilloissa eri tavoin toteutettuna.

Yksilötaso

Lapsen vasu luku 1.3. ja 5.4. Lapsen vasuun kirjataan lasten ja huoltajien arviot. Lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään aina varhaiskasvatussuunnitelman päivityksen yhteydessä ja aina tarpeen mukaan. Varhaiskasvatushenkilöstön kehityskeskustelut pidetään vuosittain varhaiskasvatuspäällikön toimesta ja tällöin korostuu myös jokaisen itsereflektointi.

KUVIOLUETTELO

- Kuvio 1 Hyrynsalmen kunnan arvoperusta
- Kuvio 2 Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet
- Kuvio 3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kokonaisuudet
- Kuvio 4 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt
- Kuvio 5 Oppimisen alueiden kokonaisuudet
- Kuvio 6 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut
- Kuvio 7 Yhteistyötahot, vastuut ja työnjako
- Kuvio 8 Tuen muodot

Hyrynsalmen kunta

Varhaiskasvatus

